

חקיקה ופסיקה חברתית

אבישי בניש'ו

חידושי פסיקה

**האם ההגנה על ההכנסה מגמלאות של חייב בהליך פשיטת רגל, שאין לו כושר השתכרות, חלה גם על בני זוג?
רע"א 6999/20 נסים עוידה נ' כונס הנכסים הרשמי מחוז חיפה (ניתן ב-24 בפברואר 2021)**

בשנה שעברה סקרנו את פסק הדין בעניין לשצינקו (רע"א 6353/19 אנטולי לשצינקו נ' כונס הנכסים הרשמי ואחרים), שניתן בפברואר 2020, ולפיו לא ניתן לחייב בתשלום עיתי, הקבוע בפקודת פשיטת רגל, חייב המצוי בהליך פשיטת רגל, שאין לו כושר השתכרות וגם לא הכנסה כלשהי פרט לגמלאות. בפסק הדין הנוכחי, שניתן שנה מאוחר יותר, נדרש בית המשפט להכריע בשתי סוגיות קשורות, שהעמידו למבחן את הלכת לשצינקו.

הזוג נסים ואמאנה עוידה הוכרזו כפושטי רגל בחודש אוגוסט 2019, ונקבעו להם צווי תשלומים חודשיים לפי הוראות פקודת פשיטת רגל. המשפחה לא הצליחה לעמוד בתשלומים אלה.

לא היתה כל מחלוקת בין הצדדים על כך שבשל אירוע מוחי שעבר הכיר, המוסד לביטוח לאומי בחייב נסים עוידה כנכה מבחינה רפואית, בשיעור של 100% לצמיתות, ולכן חלה עליו ההלכה שנקבעה בפסק הדין בעניין לשצינקו. המחלוקת היתה על השאלה ממתי חלה עליו הלכה זו, שכן פסק הדין בעניין לשצינקו ניתן מספר חודשים לאחר שנקבעו לו צווי התשלומים. בפסק הדין שכתבה השופטת יעל וילנר, ואליה הצטרפו השופטים נעם סולברג ודוד מינץ, פסק בית המשפט שיש להחיל את הלכת לשצינקו באופן צופה פני עבר, כך שיבוטלו צווי תשלומים שניתנו בניגוד להלכה, אף אם ניתנו לפנייה. בית המשפט סייג את קביעתו בחריג אחד, ולפיו

ברצוני להודות לגב' נועם ברקוביץ על עזרתה המצוינת בכתיבת מדור זה.
1 פרופסור חבר, בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית ע"ש פאול ברוואלד, האוניברסיטה העברית בירושלים.

כאשר כבר הועברו תשלומים אלה לנושים, יש לאפשר להם להמשיך להחזיק בהם, לאור אינטרס ההסתמכות עליהם.

המחלוקת השנייה שהוכרעה בפסיקה זו היתה על השאלה כיצד משליך פטור מתשלומים עיתיים, שניתן לחייב מכוח הלכת לשצינקו, על צו התשלומים של חייבת המנהלת עם אותו חייב משק בית משותף.

הגברת אמאנה עוידה היתה בריאה וכשירה לעבודה. על כן לא חלה עליה הלכת לשצינקו במישרין. הסוגיה שעמדה להכרעת בית המשפט היתה אם ניתן להתייחס לפטור מתשלום שניתן למר עוידה, לאור הלכת לשצינקו המגינה על הכנסות מקצבאות, כהכנסה שהתווספה לתא המשפחתי, כדי להגדיל את התשלום העיתי שיוטל על הגברת עוידה.

בית המשפט המחוזי השיב על שאלה זו בחיוב, והשית על הגברת עוידה תשלום עיתי גבוה, שכן לקח בחשבון גם את הכנסותיו של מר עוידה מגמלאות. על כך הוגש הערעור, ובית המשפט העליון קיבל אותו ונימק כך:

מובן שאם ההכנסה של בן זוגו של החייב היא הכנסה מוגנת, כדוגמת גמלאות המלייל המוגנות מכוח סעיף 303(ב) לחוק הביטוח הלאומי, הרי שאין מקום להתחשב בה כהכנסה פנויה של התא המשפחתי של החייב לצורך חישוב גובה צו התשלומים שיש להטיל עליו. תוצאה אחרת תרוקן מתוכן הוראה זו כמו גם את הלכת לשצינקו, ואף תפגע בתכליתם, אשר נועדה לאפשר לאותו בן זוג לעשות שימוש בכספי הגמלאות לשם מילוי צרכיו הבסיסיים שלו וקיומו בכבוד. (פסקה 32)

בית המשפט החזיר את התיק לבית המשפט המחוזי כדי לקבוע מחדש את גובה התשלום העיתי שיוטל על גברת אמאנה, בלי להביא בחשבון את ביטול צו התשלומים שהוטל על מר עוידה לאור הלכת לשצינקו.

מבחינה זו פסק הדין של השופטת וילנר מבצר את הלכת לשצינקו ומחזק את ההגנה על הכנסות מגמלאות, כאשר חייב בהליך פשיטת רגל נטול כושר השתכרות.

האם כאשר חלה חובת דיווח, בטל החיסיון שבין מטפל למטופל ויש למסור לרשויות החקירה גם חומרים מחדר הטיפולים?
 בש"פ 467/21 עמותה פלונית נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 14 במארס 2021)

את הערעור הגישה עמותה, הפועלת בקרב האוכלוסייה הדתית והחרדית, ופרטיה חסויים. העמותה מטפלת בקטינים, בנשים ובגברים נפגעי עבירות מין או עוברי עבירות כאלה. בהקשר

זה פנה אליה גבר שדיווח שביצע עבירת מין בבתו בת השנתיים, וביקש עזרה טיפולית. הדיווח הועבר למשטרה בהתאם לחובת הדיווח המעוגנת בסעיף 368ד(ב) לחוק העונשין, התשל"ז-1977, והוביל למעצר של החשוד ולפתיחת חקירה. כדי לקדם את החקירה, פנתה המשטרה לעמותה וביקשה לקבל ממנה תיעוד טיפולי רחב שנאסף אצלה על החשוד, לרבות תרשומות הטיפול שקיבל במסגרת העמותה.

העמותה הפגינה עמידה עיקשת על חיסיון המסמכים, שהובילה לדיון סוער בשלוש ערכאות שיפוט על היחס שבין חובת הדיווח לחיסיון ביחסי מטפל-מטופל. במרכז הדיון עמדה השאלה אם בנסיבות שבהן חלה חובת דיווח, נדרש העובד הסוציאלי, לא רק לדווח על האירוע, אלא גם לוותר על חסיון המטופל ולמסור לידי רשויות החקירה מידע ומסמכים הנוגעים לו.

סעיף 5א לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971 מכיר בחיסיון טיפולי החל על מערכת היחסים בין עובד סוציאלי למטופלו. ואולם מדובר בחיסיון יחסי, העשוי לסגת מפני אינטרסים כבדי משקל אחרים, כי לפי סעיף זה ניתן להגיש לבית המשפט בקשה להתיר גילוי ראייה החוסה תחת החיסיון הטיפולי שבין מטפל למטופל, ובית המשפט יורה על הסרת החיסיון "בנסיבות בהם הצורך לגלותה לשם עשיית צדק עולה על העניין שיש באי גילוייה".

במחלוקת שבין העמותה למשטרה טענה העמותה שחובת הדיווח החוקית מצומצמת, ודורשת אך את הדיווח עצמו, בלי לצרף אליו תרשומות או מידע טיפולי שנאסף. לעמדת העמותה, אם המשטרה דורשת לחשוף חומרים נוספים, עליה להגיש לבית המשפט בקשה מיוחדת להוצאת צו לחשיפת החומרים, ללא קשר לחובת הדיווח. הסניגוריה הציבורית הצטרפה לעמדה זו כידידת בית המשפט. המדינה, לעומתה, טענה שבנסיבות שבהן קמה חובת הדיווח כלל לא חל החיסיון הקבוע בסעיף 5א לפקודת הראיות, ואין להידרש לנוסחת האיזון הקבועה בו.

כאשר הגיע הדיון לערר בבית המשפט העליון, הוחלט מפאת חשיבות השאלה העקרונית הטמונה בו להעביר את הדיון להרכב שופטים.

פסק הדין של בית המשפט העליון, שנתנה השופטת דפנה ברק-ארז בהסכמת השופטים יצחק עמית וענת ברון, דחה את עמדת המדינה, ולפיה בנסיבות שבהן קמה חובת הדיווח כלל לא חל החיסיון. לכן אין חובת הדיווח כוללת גם חובה למסור מסמכים ותרשומות גולמיים מתוך התיק הטיפולי, ו"דרך המלך" שבה ניתן יהיה לקבל מסמכים אלה תהיה הפניית בקשה לבית המשפט שייתן צו לחשיפת המסמכים בהתאם לסעיף 5א לפקודת הראיות.

השופטת ברק-ארז פירטה את היקף המידע שיש להעביר במסגרת חובת הדיווח:

על הדיווח שאותו נדרש הגורם הטיפולי למסור להיות "מהותי", כפי שציינה המדינה, דהיינו דיווח שיכול לתת לרשויות את מלוא הפרטים הרלוונטיים החשובים לחקירה אפקטיבית, ככל שאלה בידיו של המטפל. הדיווח אינו יכול להיות לאקוני ופורמאלי.

עליו לכלול זיהוי ברור של הגורם הפוגע שלגביו הוא מתייחס, כמו גם של הקטין או חסר הישע שנפגעו לכאורה, תיאור מלא באשר למהות המעשים והאירועים בגינם קם יסוד סביר להניח שנעברה עבירה, לרבות נסיבותיהם ותדירותם וכן פירוט אודות המועד והנסיבות בהם נמסר המידע לגורם הטיפולי.

בית המשפט סבר שזה האיזון הראוי בין התכליות הניצבות ביסוד חובת הדיווח לבין התכליות הניצבות ביסוד החיסיון הטיפולי. בתוך כך מוכלים האינטרסים של הקורבן, הפוגע והחברה כולה. לאחר שנקבעה ההלכה העקרונית, הוחזרה ההכרעה בדבר האיזון במקרה הסצפיי, לפי סעיף 50 לפקודת הראיות, לבית המשפט השלום.

מעבר להכרעה בשאלה המרכזית, שהוצגה לעיל, מנה בית המשפט הבהרות נוספות, הנוגעות למימוש חובת הדיווח. פסק דינה של השופטת ברק-ארז ציין, בין היתר, את אלה: ראוי שחובת הדיווח תמומש באמצעות דיווח כתוב; חובת הדיווח היא אישית, ומוטלת על הגורם המטפל הנחשף למידע במישרין, גם אם גורם ניהול כלשהו חותם על הדיווח לצידו; על הגורם המטפל לציין כחלק מהדיווח מיהו המקור שבאמצעותו נחשף למידע, במיוחד כשמדובר בדיווח של הפוגע עצמו על מעשיו; על המשטרה לשקול את מכלול כיווני החקירה שלפניה, ולא דווקא לפתוח את החקירה בדרישה לקבל מסמכים המתעדים את הטיפול; כשרשויות החקירה מבקשות מסמכים אלה בעקבות דיווח, עליהן לעדכן את בית המשפט שעשו זאת ואת העובד הסוציאלי שהוא רשאי לסרב, והדיון בנוגע להסרת החיסיון יערך בבית המשפט.

פסק הדין נחתם בכך שהאמור בו יחול, ככלל, בשינויים שמחויבים בהם אנשי טיפול אחרים, כדוגמת פסיכולוגים.

האם ניתן להתחשב בתמיכה משפחתית כספית כהכנסה העשויה לשלול קבלת סיוע בשכר דירה?

עת"מ 18-07-26217 אינגה אורן נ' משרד הבינוי והשיכון (ניתן ביום 16 במארס 2021)

הגברת אינגה אורן היא גרושה, אם חד הורית לשתי בנות קטינות. החל בשנת 2016 קיבלה גבי' אורן ממשרד הבינוי והשיכון סיוע בשכר הדירה לתקופה של שנתיים, לפי הנהלים. כשביקשה להאריך את הסיוע עוד בשנה, דחה משרד הבינוי והשיכון את בקשתה, מכיוון שהכנסתה, כולל התמיכה מהוריה, עלתה על השיעור המזכה בסיוע בשכר דירה. היתה מחלוקת עובדתית באשר לסכום התמיכה שנתנה המשפחה. הגבי' אורן טענה שקיבלה מאמה הגרה מחוץ לישראל סכום כספי חד פעמי של 3,000 ש"ח, ואילו משרד השיכון והבינוי טען שהתמיכה קבועה. אין מחלוקת שסכום של 3000 ש"ח מוציא את הגבי' אורן מהקריטריונים של קבלת הסיוע אך

במעט. ואולם התעוררה שאלה עקרונית: האם כששוקלים מתן סיוע בשכר דירה, יש לראות בתמיכה כספית משפחתית הכנסה, ואם כן, כיצד?

מעבר לכך הצביעו נסיבות העניין על כך שדחיית הבקשה התבססה גם במידה רבה על התרשמותו של החוקר הפרטי, שנשלח בעקבות הגשת הבקשה, שגב' אינגה "אינה משדרת מצוקה", משום שבחרה לחיות בשכונה יקרה יחסית, בדירה "שמורה ומטופחת". הגב' אורן הסבירה לאורך כל הדרך שבחרה במקום המגורים עקב הקשיים של אחת מבנותיה והצורך להתגורר בסביבה התומכת שמצאה באזור.

העניין הגיע לדין בעתירה מנהלית שהוגשה לבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו. פסק הדין, שכתבה השופטת מיכל אגמון-גונן, קיבל את עמדתה של הגב' אורן, וקבע שיש לאשר את המשך קבלת הסיוע בשכר דירה לשנה השלישית. מעבר לקבלת העתירה הפרטנית הורה בית המשפט על הדרך שבה על משרד הבינוי והשיכון לפעול במצבים דומים.

בית המשפט הבהיר שכל עוד אין בחקיקה הסדר מפורש לכך, אין לראות בתמיכה משפחתית הכנסה, כשבוחנים מתן סיוע בשכר דירה. בתוך כך התייחסה השופטת אגמון-גונן לקושי המתעורר לנוכח תפיסת תמיכה משפחתית כהכנסה. השופטת אף ביקרה את קביעת משרד השיכון והבינוי, כזרוע המדינה, שתמיכת המשפחה מספיקה לקיום מינימלי בכבוד, כאשר בה בעת המדינה טרם הגדירה מהו הרף המינימלי הנדרש לקיום בכבוד (ראו גם את פסק דינו של בית הדין הארצי לעבודה בעב"ל (ארצי) 17457-08-14 סימה קרול נ' המוסד לביטוח לאומי, אשר נסקר במדור זה באוגוסט 2018, גיליון 105).

עוד ביקר פסק הדין את הסטיאוריטיפיזציה של העוני, כפי שהשתקפה בדחיית בקשתה של הגב' אורן, עקב בחירתה לחיות בשכונה מבוססת בדירה מטופחת. השופטת הדגישה שבליבת הזכות לכבוד האדם מצויה יכולת הבחירה של אדם לעצב את חייו:

מרגע שכתב החוקר כי בדירה "לא ניכרת מצוקה", משרד השיכון החל להתייחס לעותרת כמי שמנסה להטעות, מבלי להתייחס לטענותיה ולמסמכים שהגישה. בכך יש גם סטיאוריטיפיזציה של העוני – החיים בעוני חיים בדירה מוזנחת. ומה על העותרת לעשות כדי שיאמינו לה? להזניח את דירתה? (פסי' 34 לפסק הדין)

אין להעניש את העותרת על כך שהיא מנסה לשדר נורמליות ושומרת על דירה מטופחת ומסודרת שאינה משדרת מצוקה. זה העולם בו היא רוצה לגדל את בנותיה. אין לשלול מהעותרת את זכויותיה, רק כיוון שהעדיפה לגור בשכונה שתהווה סביבה חינוכית וטיפולית מתאימה וטובה יותר לבנותיה. (פסי' 37 לפסק הדין)

מהי ההגדרה של הורה עצמאי מבחינת נשים נפגעות אלימות המבקשות מענק לימודים לילדיהן?

ענבל (ארצי) 20-02-44545 ענבל דגא נ' המוסד לביטוח לאומי (ניתן ביום 3 ביוני 2021)

גב' ענבל דגא, בת 36, גרושה ומגדלת לבדה את ארבעת ילדיה, חלקם סובלים מבעיות בריאות ומקשיים שונים. במהלך שנות נישואיה סבלה מאלימות פיזית ונפשית מצד בעלה ושהתה פעמיים במקלט לנשים מוכות – ארבעה חודשים בשנת 2002, ושמונה חודשים בשנת 2006. באוקטובר 2016 פתחה גב' דגא בהליך לסיום קשר הנישואין, וביוני 2017 עזבה את הבית עם ילדיה הקטנים ועברה להתגורר בעיר אחרת.

מכוח סעיף 74 לחוק הביטוח הלאומי, על בסיס היותה "הורה עצמאי" על פי סעיף 1(2)(ג) לחוק הסיוע למשפחות שבראשן הורה עצמאי, התשנ"ב-1992, המתייחס לנשים נפגעות אלימות ששהו במקלט לנשים מוכות, הגישה גב' דגא לביטוח הלאומי תביעה לתשלום מענק לימודים לשנת 2018-2019. סעיף 1, שכותרתו "הגדרות", קובע כך (ההדגשות הוספו):

בחוק זה – "הורה עצמאי" – תושב ישראל אשר בהחזקתו ילד הנמצא עימו ואשר נתקיים בו אחד מאלה:

(1) ;

(2) הוא נשוי ומתקיים בו האמור באחת מפסקאות המשנה (א), (ב) או (ג), ובתנאי שאין אדם אחר הידוע בציבור כבן זוגו;

(א) ;

(ב) ;

(ג) היא חיה בנפרד מבן זוגה, שהתה במקלט לנשים מוכות 90 ימים לפחות, מתוך תקופה של שנים עשר חודשים שתחילתה ביום הראשון לשהותה במקלט כאמור, פתחה בהליך על פי דין להשתחרר מקשר הנישואין ופעלה במסגרת הליך זה במשך שישה חודשים לפחות; ואולם אישה תהא פטורה מפתחת הליך כאמור אם המחלקה לשירותים חברתיים אישרה כי יש בכך כדי לסכן את חייה או את חיי ילדה;

(3) ;

המוסד לביטוח לאומי דחה את התביעה, משום שלגישתו נדרשת סמיכות זמנים בין תקופת שהותה של האישה במקלט לפתיחת ההליך להתרת קשר הנישואין. הוא אף עיגן גישה זו

בחוזר שפרסם. על כן מבחינתם אין המערערת, ששהתה במקלט כעשור לפני שהחלה במהלך התרת הנישואין, זכאית לתמיכה הנקובה בחוק. בית הדין האזורי לעבודה קיבל את עמדת הביטוח הלאומי, ועל כך הוגש ערעור לבית הדין הארצי לעבודה.

בפסק דין שכתבה השופטת סיגל דוידוב-מוטולה (בהסכמת השופטים אילן איטח וחני אופק וגנדר ונציגי הציבור ירון לוינזון וברכה סמו) קיבל בית הדין הארצי לעבודה את הערעור. בית הדין דחה את הפירוש של המוסד הביטוח הלאומי וקבע, הן על סמך פירוש הפשט הלשוני והן לאור ניתוח תכליתי של הוראת החוק, שאין סעיף החוק טומן בחובו דרישה לסמיכות זמנים בין התנאים. לפי פסק הדין ביקש המחוקק בהוראת חוק זו לסייע במיוחד לאימהות עצמאיות נפגעות אלימות לשקם את חייהן, בעת היציאה לעצמאות. על כן פגע פירוש המוסד לביטוח לאומי בתכלית החוק, במיוחד לנוכח מציאות שבה תופעת האלימות במשפחה אינה מצטמצמת לכל הפחות. עם זאת הדגיש בית הדין שהתנאי של פירוד פיזי בין בני הזוג עודנו נדרש כאמור בסעיף, ולכן לא די בשהותה של האם בזמן כלשהו בעברה במקלט, כדי להיחשב אם עצמאית.

בסיכומו של דבר קבע בית הדין שאין תוקף לחוזר שהוציא המוסד לביטוח לאומי, שכן הוא הוצא תוך חריגה מסמכותו. במקרה הפרטני הובילה קבלת הערעור לכך שגב' דגא, שסבלה מאלימות מתמשכת מצד בעלה, מיצתה את זכאותה למענק לימודים בעבור ארבעת ילדיה.

הצורך ברפורמה בסדרי פעולתה של ועדת החריגים לזכאות לדיור ציבורי במשרד הבינוי והשיכון

עת"מ 47545-01-18 לוי; עת"מ 8948-07-18 קמרי; עת"מ 4245-04-18 גמזו; עת"מ 67881-03-18 בן שמרית ועת"מ 24387-03-18 מרקוביץ. נ' משרד הבינוי והשיכון (ניתן ביום 4 באוגוסט 2021)

פסק הדין, שכתבה השופטת מיכל אגמון-גונן מבית המשפט המחוזי בתל אביב, מפנה זרקור להתנהלות ועדות החריגים של משרד הבינוי והשיכון ולמצבו החמור של הדיור הציבורי בישראל בכלל. פסק הדין התייחס לחמש עתירות מנהליות של פונים שנפגעו מהתנהלות הוועדות, שחוברו לדיון אחד, והוא חתר לשינוי כולל.

ועדות החריגים מיועדות לטפל בבקשות לסיוע בשכר דירה או להקצאת דירות בדיור הציבורי, שנדחו לפי הנהלים והקריטריונים הרגילים, ועכשיו דנים בהן (בשונה מוועדת ערר) בבקשות חריגות. לפי פסק הדין, מגיעים מדי שנה לוועדת חריגים של משרד השיכון כ-30,000 פונות ופונים.

הביקורת המרכזית שפסק הדין מותח על התנהלות הוועדות נוגעת לאופן בחינת החריגים, שנעשה ללא משקלות ותבחינים מדידים:

בהעדר משקלות מדידים וברי השוואה, ההנמקה עומדת על התבחינים שנלקחו בחשבון במקרה מסוים. אולם גם אם נלקחו כל התבחינים הרלוונטיים בחשבון, כיצד ניתן להשוות זאת למקרים אחרים או להחלטות קודמות. קבלת טיעון זה של משרד השיכון משמעותו להניח כי הוועדות השונות, בהרכבים השונים, שבחנו כ-30,000 מקרים, או מאות מקרים בחודש נתון, יכולות היו להשוות בין המקרים בהסתכלות כוללת. (פסקה 67)

מעבר לאי היכולת להשוות בין המקרים, בהעדר תבחינים ברורים ומדידים, הצביע בית המשפט עוד על תוצאות שליליות אחרות של המצב, ובהן האי יכולת של הפונה להבין את מצבו ולבקר את החלטת הוועדה והקושי של בית המשפט לדון בהחלטה ולבקר אותה. זאת ועוד, חסרונם של מדדים ברורים מקשה על איסוף נתונים כולל בדבר הצרכים שלא מקבלים מענה בדיור הציבורי, ובכך מקשה ליצור פתרונות תקציביים או מדיניים.

לקראת הדיון בעתירות ביצע משרד הבינוי והשיכון עבודת מטה והגדיר תבחינים שיילקחו בחשבון בוועדות החריגים: בעלות בדירה, נכות, מצב כלכלי, רקע ונסיבות משפחתיות, גודל המשפחה, מצב משפחתי, נכונות לגור באזורים מרוחקים (לפירוט ראו פסקה 21 לפסק הדין). השופטת אגמון-גונן אמנם בירכה על עבודת המטה, אבל הבהירה שאין די בפירוט התבחינים הכלליים ושיש להוסיף להם משקלות מדידים וכן להטמיע כלי מחשוב הנדרשים בהתאם.

פגם בולט נוסף נמצא בהעדר השקיפות ובהנמקה הלקונית של החלטות ועדות החריגים. כך למשל נומקה ההכרעה בעניינה של העותרת, גב' לוי:

למרות הנסיבות של המבקשת אשר הוצגו בוועדה, לרבות מצבה הכלכלי, החובות בהם היא שרויה, המצב הנפשי הקשה, הנכות ממנה היא סובלת והטיפול בבתה, הועדה סבורה כי אין בנתונים כדי להצדיק חריגה מהכללים, וזאת בין היתר בהסתכלות מבחינה רוחבית של המקרים המגיעים לפתחה של הוועדה. (פס' 1 לפסק הדין)

בית המשפט הורה גם כאן על שינוי בהתנהלות הוועדות, והדגיש שההנמקה חייבת לכלול את הנסיבות ואת התבחינים שעל בסיסם התקבלה או נדחתה בקשה שהוגשה. החלטות הוועדה כולן יפורסמו לציבור, ללא פרטים מזהים של הפונים, כך שהציבור יוכל להבין את התבחינים שעל בסיסם הוועדות פועלות. זאת ועוד, בית המשפט דרש שמשרד השיכון יפרסם דרך קבע את התור לדיור הציבורי, שיכלול את מצאי הדירות הקיימות, את מספר הממתנינים בתור ואת הקריטריונים לזכאות, כך שציבור הממתנינים ידע את מצבו ויפעל באופן מושכל בהתאם.

בית המשפט הורה על הכנסת הנוהל המחודש עד ליום 1.1.2023. כעת נותר להמתין ולראות אם השינוי יתממש בדרך שתשפר את מצבם של אלה המתדפקים על דלתות הדיור הציבורי.

האם תיקון לחוק הביטוח הלאומי, השולל מהוריו של קטין, שעבר עבירת ביטחון, גמלאות המשולמות להם בעדו בתקופת מאסרו, הוא חוקתי?

בג"ץ 3390/16 עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל ואח' נ' הכנסת ואח' (ניתן ביום 8 ביולי 2021)

בשנת 2015, במסגרת תיקון מס' 163 לחוק הביטוח הלאומי, שונה סעיף 325(ב) לחוק הביטוח הלאומי באופן המאפשר לשלול מהוריו של קטין שעבר עבירת ביטחון גמלאות המשולמות להם בעדו בתקופת מאסרו. אין בחוק הוראה דומה בדבר שלילת קצבאות מהורי קטינים שנאסרו בגין עבירות אחרות, שאינן ביטחוניות.

מרכז עדאלה, המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי, בישראל ועותרים אחרים הגישו עתירה כנגד חוקתיות סעיף זה. הם טענו לפגיעה קשה בזכות לשוויון בגין החוק, וביקשו שבית המשפט יורה על בטלותו.

בית המשפט העליון דן בשאלה קשה זו בהרכב מורחב של תשעה שופטים, וההכרעה ניתנה ברוב של חמישה, מול עמדת מיעוט של ארבעה שופטים.

דעת הרוב (של הנשיאה אסתר חיות והשופטים דפנה ברק-ארז, חנן מלצר, עוזי פוגלמן וענת ברון) קיבלה את העתירה, ופסקה שהסעיף פוגע באופן בלתי חוקתי בזכות לשוויון. שופטי הרוב קיבלו את עמדת המדינה שיש חשיבות רבה להרתעה מפני פעילות ביטחונית עוינת, אולם קבעו שהפגיעה בשוויון אינה מידתית. בשונה מעבירות אחרות, הפגיעה בשוויון נובעת מהתייחסות שונה להורי קטינים שנאסרו בגין עבירות ביטחוניות, ללא טעם רלוונטי לכך. זאת ועוד, לפי הסעיף בחוק נשללות הגמלאות באופן גורף, בלי לתת להורים זכות טיעון ובלי להתייחס להורים שנקטו פעולות רצויות, כדי למנוע את ילדיהם הקטינים מביצוע העבירות.

בהקשר החברתי העמיקה במיוחד בפסק דינה השופטת ברק-ארז, שהדגישה שתיוג והכפפה חברתית הם סוג של אפליה: "תיוג טבוע בכל הבחנה המשדרת מסר לפיו פרטים מסוימים אינם ראויים להיות חברים מלאים בחברה בשל השתייכותם לקבוצה מסוימת" (פס' 27 לפסק דינה). היא טענה שהבחנה שבבסיס התיוג אמנם מוצדקת לעיתים, אבל יש לבחון זאת בהקפדה לאור הבדלת הקבוצה מהחברה הכוללת.

דעת המיעוט, לעומת זאת (שכתבו השופטים נעם סולברג, ניל הנדל, יצחק עמית ודוד מינץ), סברה שעבריינות ביטחונית מייצרת שונות רלוונטית מול עבריינות פלילית, ולכן אין הסעיף פוגע בזכות לשוויון. עוד הם הבהירו שהבחנה נעשית על בסיס סוג העבריינות (ביטחונית או פלילית), ועל כן אין הסעיף פוגע בשוויון בין יהודים לערבים.

בסופו של דבר, בין היתר על רקע הבהרת המדינה שמקדמים תיקון חקיקה נוסף ושבופעל לא נעשה שימוש בסמכות מכוח התיקון בשנים האחרונות, הקצה בית המשפט לכנסת, בהתאם להחלטת הרוב, פרק זמן של שנה לתקן את החוק לנוכח הפגמים שנפלו בו.

הידושי חקיקה

הסדרים חדשים בתחום הטיפול בחובות

**חוק ההוצאה לפועל (נגיף הקורונה החדש – תיקון מס' 68 והוראת שעה).
התשפ"א-2020 (פורסם ביום 24 בספטמבר 2020)**

זהו תיקון לחוק ההוצאה לפועל, ובו נקבעו הסדרים ייחודים לתקופת הקורונה בכל הנוגע להליכי הוצאה לפועל, ולצידם הסדרים קבועים שאינם קשורים בקורונה. הן השינויים הזמניים לשעת הקורונה והן השינויים הקבועים נועדו, כנאמר בדברי החסבר החוק, "לתמרץ תשלום של חובות וחזרה של הצדדים לפעילות כלכלית מלאה וכדי לתמוך בחזרת המשק לשגרה וצמיחה מחודשת", לאחר תקופת הקורונה שהפילה לא מעט אנשים למצב של חובות או הביאה לגדילתם.

בין ההסדרים הזמניים הוחלט להאריך את המועדים בהליכי הוצאה לפועל המאפשרים לחייבים להסדיר את חובם, טרם יינקטו נגדם הליכי גבייה, וכן נקבעו הסדרי תשלומים ייחודים המתאימים לנסיבות התקופה.

ההסדר הבולט ביותר הוא זה המעניק לרשם שיקול דעת המאפשר לפרוס חוב לתקופות ארוכות, לפני שייכנס החייב להליכי חדלות פירעון, הוראה שעוגנה בסעיף 1א7(ב). כמו כן קבע החוק תנאים נוספים ומחמירים יותר, טרם ניתן יהא לעקל מיטלטלין של חייב (עוגן בסעיף 21א1).

חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי (תיקון מס' 4 – הוראת שעה) (נגיף הקורונה החדש) (עיכוב הליכים לשם גיבוש ואישור הסדר חוב). התשפ"א-2021 (פורסם ביום ה-4 במארס 2021).

מטרת חקיקה זו, כמו זו שסוקרה לפנייה, היא להתמודד עם המציאות של ציבור שנכנס לחובות או מגדיל אותם עקב משבר הקורונה. ספציפית, החוק מבקש לעודד חייבים לפנות להליכים של הסדרת החוב מול נושיהם ולהימנע מכניסה להליך חדלות פירעון.

ההסדר הייעודי מאפשר לחייבים פרטיים וכן לתאגידים להגיש בקשה לעיכוב הליכים, כך שלא ניתן יהיה לפתוח בהליכים משפטיים או בהליכי גבייה נגד יחיד (עד 45 יום) או תאגיד (עד שלושה חודשים). בה בעת ההסדר כולל תנאים ודרישות המגינים על הנושים בתקופה זו. המטרה היא שבזמן עיכוב ההליכים יפנה החייב להסדרת החוב מול הנושה, כשיש באפשרותו לשקם את מצבו הכלכלי, בלי שימונה לו נאמן במקומו וללא שאר ההגבלות הכרוכות בפתיחת הליכים משפטיים נגד חייב.

מודל ייעודי בהליכי חדלות פירעון ושיקום כלכלי לאוכלוסיות בזנות (פורסם ביום 21 באפריל 2021)

על רקע חוק איסור צריכת זנות בישראל וכחלק מהמאמץ לסייע לאוכלוסיות בזנות, פרסם הממונה על הליכי חדלות פירעון ושיקום כלכלי מתווה ייעודי לאוכלוסיות אלה. נחיצותו ברורה לאור הקשר שנמצא בין מצוקה כלכלית למעגל הזנות. מודל זה מבקש להתאים את הליך חדלות הפירעון לצרכים הייחודיים של מי שהיתה או עודנה במעגל הזנות, כדי לאפשר לה שיקום כלכלי.

להלן שני מענים מרכזיים שיינתנו במסגרת מודל ייעודי זה: (1) האוכלוסייה המתאימה תקבל ליווי ותמיכה של עובד סוציאלי לאורך כל הליך חדלות הפירעון. (2) ברחבי הארץ יוכשרו צוותים מקצועיים, הממלאים תפקידים שונים בהליכי חדלות פירעון, בהיבטים של הכרת עולם הזנות מבחינה תיאורטית כללית ושל התמקדות בהשפעות תופעת הזנות על חייבות בהליכי חדלות פירעון.

